

РЪКОВОДИТЕЛЪ

ИЛИ

ОСНОВНОТО УЧЕНИЕ.

ОТДѢЛЪ на „ЧИТАЛИЩЕ“

за учителитѣ, учителкитѣ, ученицитѣ и ученичкитѣ.

Годишна цѣна: 25 гроша златни.

Съдържанье: За умственното възпитание въ забавачницата. — Общата Организация на едно училище. — Какво трѣбва да прави единъ учителъ, ако иска да отгледа и възпита ученицитѣ нѣ само душевно, нѣ и тѣлесно? — Некрологъ.

ЗАБАВАЧНИЦА

ИЛИ

УЧИЛИЩЕ ЗА ДѢЦА

на възраст отъ двѣ до седемь години.

(Вижь Брой 9).

За умственното възпитание въ Забавачницата.

За тоя прѣдмѣтъ ний ще слѣдувами дума по дума одного отъ най ученитѣ европейски педагози:

Умственното възпитание, казува той, има за прѣдмѣтъ развитието на дарбитѣ (способноститѣ), чрѣзь кои-

то човѣкъ познава и научва. Дарбитѣ сичкитѣ отвед-
нжжъ сѣществуватѣ, а за това трѣбува тий пакѣ от-
веднжжъ да се упражняватѣ и обработватѣ, сѣщо тѣй
както гледати да растѣтѣ отведнажъ сичкитѣ органи на
тѣлото. Обаче и сѣщата натура варди единѣ редѣ въ
развитието на различнитѣ сили на умѣтѣ: осѣщанието
чрѣзъ чувствата и запомнението (памятѣта) сѣ чувства,
които най пѣрво се показуватѣ у дѣцата; въображението
не са забавя да са развие; вниманието са показува
възвълнувано дълго врѣне; сѣдението и разсѣждението
идѣтѣ отъ послѣ.

Отъ това излиза, че трѣбува, прѣди сичко друго,
да се стараймѣ да извлѣчемѣ полза отъ влиянието на
чувствата; чрѣзъ тѣхъ най много можемѣ да сполучимѣ
да привлѣчемѣ вниманието; прочее, и нѣма нужда да
припорѣчвами, че въ забавачницата трѣбува често да
се употрѣбаватѣ осѣтливи бѣлѣзи, прѣдмѣти за доказ-
вание, и най много образи: « колкото по много дѣцата
сѣ маловрѣсни, казува Г. Рандю, толкосѣ тѣ сѣ чю-
жди на скѣрбнитѣ дѣйствителности на животѣтѣ, тѣ
се сѣпватѣ отъ образитѣ, които имѣ прѣдставляватѣ
чюдеситѣ на свещенната история, пофалнитѣ дѣла отъ
сѣкакѣвъ видѣ, монументитѣ отъ сѣкакѣвъ родѣ. Съсѣ
памятѣта си още толкосѣ слаба, съсѣ въображението си
веке толкосѣ живо, съсѣ прѣпрѣното си любопитство,
съсѣ впущанието си къмѣ сѣко нѣщо, дѣцата задѣр-
жатѣ, повтарятѣ, дори и въ кѣщи много или малко о-
сѣтливитѣ сѣени, на които тий сѣка сутрина виждатѣ
изображението покачено въ класѣтѣ За малкитѣ
дѣца, отвлѣченитѣ идеи не се доближаватѣ до тѣхъ;
думата сама е единѣ стински гласѣ, който се распилява
по вѣтѣрѣтѣ; дългитѣ увѣщания (гадения) сѣ безплодни,
нѣ образитѣ, ето книгитѣ за малкитѣ дѣца, ето тетра-
дитѣ имѣ, ето пѣрвитѣ имѣ учители. »

Любопитството на умѣтѣ иде почти сѣкоги слѣдѣ
любопитството на очитѣ; и това двойно любопитство
възбужда, отъ страната на дѣцата, това множесто въ-
проси, които сѣ бѣлѣгѣтѣ на желанието имѣ за зная-
ние. « Каквито въпроси и да може да направи едно
дѣте, казува Г. Локе, не трѣбува да отфѣрляти нити

единъ съсъ прѣзрѣние, нити да позволявами да направятъ отъ тѣхъ единъ прѣдмѣтъ за подсмивание; на-противъ, трѣбува, безъ да се докачави и отъ най наивнитѣ въпроси, да отговаряви на сичко, за което дѣте-то ни пита, и да му расправяви нѣщата, които ще трѣбува да знай, тѣй щото да му ги направимъ толкосъ вразумителни, колкото можѣтъ да го позволѣтъ възра-стта имъ и силата на познанията имъ; а за това нѣщо, нищо друго нѣма по полезно, отъ колкото да употрѣ-бявами често сравненията, стига само терминитѣ (ду-митѣ) да сѣ на цѣло познати отъ дѣцата Дѣ-цата сѣ пѣтници дошли въ една чужда земя, която имъ е нацѣло нова; за това трѣбува да глѣдами да не ги туримъ въ заблуждение; макаръ въпроситѣ имъ да се видѣтъ по нѣкоги вѣтърничяви, нѣ трѣбува да имъ отговаряви сериозно. Макаръ и да ни се видѣтъ не-достойни за испитване намъ, които имъ познавами разрѣшението отъ давно, тия въпроси не прѣстануватъ да бѣдѣтъ важни за ония, на които това разрѣшение е съвсѣмъ непознато; и съсъ сичко това, каквато и да е причината на въпроситѣ на дѣтето, трѣбува да зна-имъ да имъ отговаряви съсъ учтивость и ясность; тий ще даватъ случай за нови въпроси, по поучителни; по дълбоки, и съсъ тоя начинъ ще можете да закарате уче-никѣтъ си по-далеко, отъ колкото можахте да дрѣзнете да си въобразите; познаванието е толкосъ приятно за ра-зумѣванието, колкото е приятна свѣтлината за очитѣ.»

Тия разумни причини каратъ да разумѣимъ ползи-тѣ, които директорката може да извлече отъ любо-питството, и ползитѣ, отъ които се лишява, ако я удуши съсъ нетърпението и ако я направи да крѣй чрѣзъ небрежението. Обаче любопитството има и чрѣз-мѣрности, които трѣбува да знаимъ да прѣдваряви; като тѣлкувами, трѣбува да ги убѣдимъ, че има, както отъ къмъ естественнитѣ нѣща, тѣй и отъ къмъ религията, истини, които човѣшкиятъ разумъ не може да разумѣй, по причина на слабостта му, нѣ които трѣбува да въ-приеме съсъ смиренна покорность която Богъ изискува. Разумѣва се отъ самосебеси, че директрицата трѣбува да направи тѣй щото никоги да не дава причина, чрѣзъ

прѣдмѣтитѣ, които избира за разговоръ, на никой сраменъ и неприличенъ въпросъ.

Уроци по образи, уроци съсъ нѣща, сиречь уроци извлѣчени отъ прѣдмѣти, които прѣдставляватъ на дѣцата (животни напълнени съсъ слама, яйца, птичи гнѣзда, минерали, трѣви и проч.), уроци, които ставятъ съсъ прикаски, или уроци, които се даватъ по толкосъ плодовитата метода на питанието, ⁽¹⁾ таквизи сж правитѣ пѣтица, прѣзъ които най лесно ще се извърши умственното развитие на маловръснитѣ ученици.

Нѣмами нужда да постоенствувами върху цѣната, която трѣбува да давами на дарбата, сиречь на памятьта, която прѣдшествува сичкитѣ други дарби. Памятьта осигурява сполуката на сѣко учение, защото дава една трайность на резултатитѣ; тя е скривалището, дѣто умѣтъ туря за резерва сичкото, което е приелъ и пакъ го намира. Прочее, най голѣмъ интересъ имами, ако памятьта придобие сичката сила, за която е способна. Обаче, трѣбува да внимавами, като развивами тая дарба, да не я оставимъ да прѣобладава, защото ще стане опасна; защото сж обработвали памятьта независимо отъ сѣдението и отъ разсѣжданието, за това толкози учители и учителки сж направили ученицитѣ си нѣ сжщества наистина разумни, а истински машини за повтаряние, и, като си въображаватъ да сж направили чудесии, не сж сполучили да съставятъ друго,

(1) «Питанието е най употребителниятъ начинъ за съобщение мѣжду разумѣтъ на директорката и разумѣтъ на дѣцата. То туря въ дѣйствиє сѣ нови елементи, безъ да уморява никое дѣте на особно, и възбужда вниманието на сичкитѣ. . . . Като върви, директорката расказува, запира се, съмиѣва се, подкрѣпява, потвърдява, постоенствува и прави учението да влиза по сичкитѣ възможни форми. Половината отъ класѣтъ слуша и иска да еи каже думата; другата половина може да е невнимателна, нѣ мълчелива; утрѣ, онзи, който е билъ невнимателенъ, ще бжде твърдѣ занимаѣтъ за това, което ще се рече, или пакъ, ако се повтори онова, което се е рекло вчера, ще покаже, че, макаръ и да не се показалъ да слуша, придобилъ е обаче една или по много отъ идеитѣ, които сж се раздали отъ директорката». (Ржководство на Кошенà).

освѣнъ истински папагали. Нѣка директоркитѣ да не се фалѣжтъ, че еди кое дѣте е запомнило много нѣщо; нѣка гледатъ памятьта за таквази, каквато си е, сиречь помощницата и вѣрния слуга на разумьтъ.

Едно право сѣденіе, ето що трѣбува да приготви сѣсъ сичкитѣ срѣдства; защото сѣдението дава истинската цѣна на сичкитѣ познания, които може човѣкъ да придобие. — Безъ едно право сѣденіе, не е възможно да се распознай въ учението, и по послѣ въ работитѣ, истината отъ заблуждението, да се познай сѣсъ сигурность онова, което ни е полезно или вредително; първата длѣжностъ на сѣки учитель е да приготви ученицитѣ да бѣдатъ наистина хора като ги направи разумни сѣщества, и, биля въ забавачницата, като се отправя къмъ толкосъ млади умове, една опитна директорка знай да направи да се родѣтъ хиляди случаи, за да упражни и развий здравия разумъ.

Общата организация на едно училище.

Единъ французки вѣстникъ за учителитѣ продължава да обнародва сѣсъ това заглавие, членове, които въ много точки могатъ да освѣтлѣжтъ нашитѣ читатели, които се занимаватъ по тоя прѣдмѣтъ. Ний ще се мѣчимъ да извлѣчемъ отъ тия членове онова, което най отблизо интересува нашитѣ училища:

По Декемврия 1861, казува французкиятъ вѣстникъ, единъ министъръ на общенародното просвѣщение туряше на *Конкурсъ* тоя въпросъ: *Да се покажѣжтъ какви нужди има основното учение въ едно село отъ къмъ училището, къмъ ученицитѣ и къмъ учителятъ?* и пригласяваше великодушно учителитѣ да се истѣлкуватъ сами върху единъ прѣдмѣтъ, който ги интересува толкосъ направо.

Едни отъ учителитѣ отговорихъ сѣсъ една сама дума: «парі и пакъ парі!» Други пакъ намѣрихъ въ отборьтъ на една умна организация, въ употрѣбление-

то на добри методи за учението, сръдството, за да се уллучиѣтъ и училището и положението на учителитѣ.

И наистина, тия двѣ развѣрзвания се разбиратъ и се истълкувуватъ.

Съсъ паритѣ, човѣкъ може да направи хубави и широки училища, да има една пълна школска покжшнина; съсъ паритѣ, могѣтъ да станѣтъ добрѣ наредени нормални училища, отъ които могѣтъ да излѣзатъ добри учители; основното училище се уллучява, ученикѣтъ се изучва, и учителятъ е задоволенъ.

Добри методи за учението, една умна педагогическа организация осигоряватъ и тий успѣхитѣ на дѣцата и успѣхѣтъ на училището; дохожданието на дѣцата въ класъ става тогази по редовно и по общо, а отъ това и положението на учителя се уллучява и власлѣта му пораснува.

Тия двѣ условия, сиречъ добрѣ заплатени учители и добри методи за учението, сѣ, споредъ мнѣнието ни, неизбѣжни за успѣхѣтъ на основното учение. Слава Богу, тая истина е припозната днесъ отъ сѣкого и отъ дешъ на дешъ по добрѣ.

Министерското окрѣжно писмо отъ 21 Февруария исцѣбри нѣкои слабости, които се виждахъ въ учението на нормалнитѣ училища: прочее, реформитѣ, които се изискуватъ, слѣдуватъ да ставатъ; върховната администрация не забравя нити едно отъ тия желанія, и търси сѣки дешъ сръдството, за да ги тури въ дѣйствие.

Ний исками, колкото е на рѣката ни, да помогнемъ на това движение, и помислихми, че ще бѣде полезно да разгледами тука въпросѣтъ за общата организация на училищата отъ къмъ педагогическа страна.

Разумѣва се, че прѣдмѣтѣтъ не е новъ. Той се е веке разгледувалъ въ специални съчинения и по школскитѣ вѣстници: ний мислимъ, че, съсъ сичкото това, има още много за казувание върху тоя въпросъ.

Прочее първо ще разгледами начинѣтъ за общата организация, който най добрѣ прилича за школитѣ; послѣ ще додемъ върху сжщественнитѣ точки на програмитѣ, ще покажемъ границитѣ, мѣрката и духѣтъ, въвъ които тия програми трѣбува да сѣ развити.

Със сичкитѣ трудове на нашитѣ прѣдшественници, със сичкитѣ били наставления и управления на министерството на просвѣщението, съгласието върху тия разни точки не е още станжло. Прочее ний ще бждемъ честити, ако подбудимъ нови разгледвания, и ще въсприемами съсъ удоволствие сичкитѣ съобщения, които ни се испроводѣтъ върху тоя прѣдмѣтъ отъ опитнители учители.

И най първо, възможна ли е една обща организация почти еднообразна за сичкитѣ французски школи?

Струва ни се, че влиянието на мѣстнитѣ различия върху организацията на училището съкоги е било прѣкалено, ако нѣ иначе бари теорически, защото не вѣруваме, че, практически, школитѣ отъ една област, различаватъ отъ школитѣ на друга област, до толкосъ, колкото вѣруватъ нѣкои лица.

Основното учение е едно общо учение. То съдържа познания, които никой днесъ не може да не знай.

Тия познания не могатъ да сѣ за едно мѣсто едни, а за друго мѣсто други отъ къмъ естествената и общата имъ чясть. Ний въсприемами, разумѣва са, че учителятъ трѣбува да държи смѣтка, въ развитията, които прави върху една коя чясть отъ програмата, за мѣстнитѣ обичаи или за нуждитѣ на занаятитѣ на народонаселението; нѣ различията за приспособяванието на тая програма не могатъ да измѣнятъ общиятъ характеръ на учението.

Явно е, напримѣръ, че граматиката, която се употребява въ Бери не може да различава отъ граматиката, която се употребява въ Бургонь, и не мислимъ да трѣбува да се прѣиодава французката история на синоветѣ на землѣдѣлцитѣ отъ Босъ другоаче, а на дѣцата на работницитѣ отъ сѣвернитѣ фабрики пакъ другоаче. Същото трѣбува да става и съсъ разпрѣдѣлението на курсоветѣ и съсъ опрѣдѣлението на класоветѣ. Една министерска заповѣдъ, съсъ дата 29 Декемврия 1867, като искаше да удовлѣтвори на особнитѣ нужди, които прѣдполагахъ, че ги има ушь, упълномощи съвѣтитѣ за просвѣщението да измѣнятъ чясоветѣ на влизанието и излизанието отъ класоветѣ, да унищожѣтъ били единъ

отъ двата класа прѣзъ денятъ. Никой съвѣтъ, вѣруваме, не употреби това право.

На 18 Ноемврия 1871, министерътъ на просвѣщеніето, като разбираше нуждата за една обща организация, испроводи до сичкитѣ учители единъ планъ за прѣподаванието и расписъ за употреблението на врѣмето; нѣ като не щеше да приспособи сжщитѣ правила за училищата, които иматъ различни положения, погрижи се да извѣсти на учителитѣ, че тия документи имъ сж съобщаватъ « нѣ като единъ типъ за приеманіе, а само като типове, които съдържяватъ общи показвания и които могатъ да имъ сж полезни »; и чи пригласяваше да направѣтъ други расписи, ако да трѣбуватъ, съобразно съсъ особното положение на мѣстото и съсъ обичяитѣ на народонаселението. Сичкитѣ учители въсприехж и турихж въ дѣйствиє моделитѣ, които имъ се испроводихж отъ министерството, безъ да ги измѣнѣтъ, за да ги приспособяватъ съсъ положението на мѣстото и съсъ обичяитѣ на народонаселението. Измѣненіята, които направихж нѣкои учители, бѣхж незначителни; не измѣнихж никакъ общата икономия.

Ний пригласявами личниятъ си опитъ, за да подкрѣпимъ миѣнието, че организацията на школитѣ може да бѣде сжщата на вредѣ. Посѣтjавали сме мѣста, които съвсѣмъ не си приличатъ, и по видѣтъ на прѣстѣта и по начинѣтъ на живѣнието на народонаселението; никоги не забѣлѣжихми нѣкоя разлика въ общиятъ планъ на наукитѣ, нити въ нуждитѣ на ученицитѣ. Учението, въ нѣкои области, бѣше твърдѣ назадъ; нѣ това не ставаше никакъ отъ организацията на школата; това бѣше слѣдствие отъ обичяитѣ или отъ нѣща съвсѣмъ чужди за разпрѣдѣлението на класовитѣ и за съставѣтъ на програмитѣ.

За да подкрѣпимъ тезата, която поддържяме, не намираме ли доказателства въ организацията, която е въсприета отъ калугерскитѣ школи? Калугеритѣ, които се наричатъ Братията на християнското учение, иматъ твърдѣ учени и отлични хора, които изучаватъ постоянно нуждитѣ на ученицитѣ си и срѣдствата, за да осигурѣтъ напрѣдванието на училищата си: видѣхми ли

ти да си измѣнижтъ училищниятъ редъ споредъ мѣстнитѣ обичаи? Нѣ. Тѣхното правило е сѣкоги сжщото, начинътъ за распрѣдѣлянието класовитѣ е еднакъвъ на сѣкждѣ; книгитѣ, които турятъ въ рѣцѣтъ на ученицитѣ си, не сж едни за едно мѣсто, а други за друго мѣсто.

Тоя примѣръ е доста, и споредъ насъ тоя въпросъ не показува веке съмнѣние.

Сега можемъ да се заловимъ за въпросътъ за раздѣлението на училището на курсове. — Числото на курсовитѣ трѣбува ли да бжде сжщото, сѣкоги и по сичкитѣ мѣста? Подъ какви условия е подчинено това число на курсовитѣ? Трѣбува ли да зависи отѣ числото на ученицитѣ и отѣ числото на учителитѣ? Това е което ще разглѣдаме на долу.

Распрѣдѣлението на едно училище на отдѣлѣния или курсове е наистина най важниятъ отъ въпроситѣ, които подига единъ планъ за организация: тоя въпросъ е и прѣвиятъ, който най напрѣдъ се налага на учителятъ.

Това распрѣдѣление, това туряние ученицитѣ на класове, което ще опрѣдѣли общиятъ вървежъ на училището и отъ което ще излѣзе и распрѣдѣленито на материята на учението, основава се върху нѣкои начяла, върху нѣкои педагогически истини, които чителитѣ ни познаватъ, и които, за това, ще се задоволимъ да припомнимъ тука на късо.

Дѣлото, което са извършва отъ едно основно училище, е прѣдъ сичко и надъ сичко друго едно дѣло за възпитание. Онова което си прѣдполага единъ учителъ, не е само това, дѣто да направи ученицитѣ си да придобийжтъ нѣколко познания въ четението, въ смѣтаннето, въ граматиката или въ историта. Нѣ, ролата на тоя учителъ е по висока: учителятъ има за прѣдмѣтъ развитието на сичкитѣ способности на ученицитѣ.

Безъ да занемарява припазванията и грижитѣ, които се изискуватъ за тѣлото на дѣтето, учителя работи най много да възбуди умътъ му, да упражни сждението му, да утвърди разумътъ му. Като му освѣтлява съвѣстѣта, труди се да го накара да привикне, за да

мисли добръ и да прави добръ; съсъ това приготвюва въ него «човѣкътъ», когото чакатъ домородството и обществото.

Прочее, сжщото учение, което, разумѣва се, не ищемъ нити да жъртвуваме нити да умалимъ, прѣд-ставя, както се вижда, само една чясть отъ трудѣтъ, който е въвѣренъ на учителятъ; сиречь една второстж-пенна чясть: учението е едно срѣдство за воспитание, а нѣ цѣль.

Нѣ за да може учителятъ да си испълни сичката мисия, за да му бѣде възможно да работи съсъ плодъ за цѣлото развитие на дѣтето, трѣбува дѣйствианието му върху дѣтето да бѣде непосредственно и постоянно; трѣбува учителятъ да бѣде сѣкоги или почти сѣкоги въ право сношение съсъ дѣтето. Тогази само ще може да му изучи характерѣтъ, дарбитѣ му и наклонноститѣ му, и да приспособи, съсъ познаванието на естественнитѣ му расположения, което е придобилъ съсъ тоя начинъ, срѣд-ствата за обработвание и постживанията за учение кои-то трѣбува да употрѣбява.

Тая нужда на непосредственнитѣ сношения на ученикѣтъ съсъ учителятъ, която владѣй въ сѣка сис-тема или въ сѣки планъ за педагогическа организация, доста е да истѣлкува какъ сж дошли единъ подиръ други разнитѣ начини за учение въ нашитѣ школи.

Не щж да прѣдприемж тука да изложж историята на тия начини: сичкитѣ ни читатели знайтѣ защо ин-дивидуалното учение е изгонено, а взаимната (*mutuel*) метода е напуснжта; сички разбиратъ защо сега само едноврѣменната (*simultané*) метода и смѣсената (*mixte*) метода сж въ употрѣбление.

Чистото едноврѣменно прѣподавание е прѣдъ очитѣ ни най доброто отъ сичкитѣ прѣподавания. Съсъ тая метода, учителятъ самъ преподава; той дава сичкитѣ уроци, той управя сичкитѣ задатѣци: неговата дума распространява насѣкждѣ свѣтлината, интересѣтъ и жи-вотѣтъ.

Нѣ тая система може да се приспособи само ко-гато учителятъ има въ класѣтъ си едно твърдѣ ограни-чено число отдѣления, едно или двѣ напримѣръ, както

това става въ лицейтѣ и гимназитѣ. Ако учителятъ има по много отдѣления, ако е самъ на челото на една школа, както се случява по по многото села, едноврѣменната метода не може да се приспособява точно. Ще не ще, учителятъ трѣбува да прибѣгне до смѣсената метода; трѣбува да употреби *помощници* или *надзиратели* за прѣподаваніето на нѣкои прѣдмѣти и въ границитѣ, които ще покажемъ.

Сега, числото на нашитѣ *курсове* ще се измѣни ли споредъ употреблението на тия двѣ методи, едноврѣменната или смѣсената? Распрѣдѣлението на школата на *курсове* не трѣбува ли да зависи и отъ числото на ученицитѣ, които дохождатъ въ училището, и, както искахъ нѣкои да рекжтъ, отъ числото на учителитѣ, които сж натоварени съсъ прѣподаваніето? Ний не мислимъ тѣй.

Споредъ насъ, основитѣ за подраздѣлението на школата сж съвсѣмъ други. Онова, което трѣбува да ни води прѣдъ сичко въ тоя въпросъ, е сжщата програма на основното учение; слѣдъ това, срѣдната стѣпень на умътъ и на дарбата на дѣцата, които дохождатъ въ училището; най-послѣ, срѣднето продължяване на врѣмето, прѣзъ което тия дѣца ходѣжтъ въ училище.

Основното учение, което е опрѣдѣлено отъ законътъ, обема моралното и религиозното обучение, четението, писанието, начала отъ французкиятъ езикъ и отъ смѣтанието, познания отъ французката история и география. Трѣбува ли прочее да подѣлями тия нѣколко прѣдмети въ 5, 6, 7 и 8 отдѣлни *курсове*?

Умътъ и дарбата на ученицитѣ ни различни ли сж толкось, щото да имами нужда да прибѣгнуваме до едно толкось голѣмо подѣляние? Нѣ, разумѣва се.

Най-послѣ, срѣднето стоение на единъ ученикъ въ училището, което по нашитѣ мѣста се продължява отъ 3 до 5 години, и то се противи, струва ни се, за твърдѣ многобройни отдѣления.

По нашето мнѣние, три курса сж доста на сѣкѣдѣ, както въ градскитѣ училища, тѣй и въ селскитѣ.

(Слѣдува).

**Какво трѣбва да прави единъ учитель, ако
иска да отгльда и въспита ученицытъ си
не само душевно но и тѣлесно?**

«Mens sana in corpore sano.»
(Духъ (мысль) здравъ въ здраво тѣло.)

Богъ като направи — спорѣдъ Св. Писание — чело-
вѣка отъ преть, вджнж въ него душж безсмъртнж,
душж направенж по Неговия образъ и подобие.

Съ тоя начинъ Божията Промысль съедини тѣлес-
ния свѣтъ съ душевния. Съ тѣлото си челоуѣкъ е вър-
занъ за майкжтж си земжж като нѣкой брѣгъ или пла-
нина: — съ душата си той (челоуѣкъ) са въздига, прѣ-
възноси са къмъ надзвѣздното царство, къмъ Отца свое-
го, който го е създалъ и отъ когото има началото си.

Като разгльдаме по-отблизу думжтж «челоуѣкъ»,
сгльдваме, че е сложна отъ двѣ думы: «цѣль» —
«вѣкъ». А това значи, че челоуѣкъ е сътворение на-
правено за цѣль вѣкъ т. е. за тоя и за оня свѣтъ.

Челоуѣкътъ, това толкозъ нѣжко сътворение — дѣ-
тенцето дохожда и са прѣдава рано на нашытъ ржцѣ,
на ржцѣтъ на учителитѣ. Дохожда на ржцѣтъ ни като
сътворение малко, което още нищо не умѣе, и което
самò по себѣ нищо не може. — А какво иска отъ насъ? —
Отъ насъ изисква да го направимъ челоуѣкъ, който да
може послѣ всегда мждро да ползува и да помага и на
обществото, на което ще е членъ, и на отечеството си,
и на самого себе. — Това изисква отъ насъ. — Голѣмъ,
братия, и наистина мжченъ задатъкъ!

Първа и главна дѣлжностъ на учителя е: да са-
бужда, да развива и образува дарбытъ и душевнытъ
силы; защото душата е по-прѣдна и главна часть отъ
челоуѣка.

Забѣлжжа 1. За да испълни единъ учитель тжжж
си първж и главнж дѣлжностъ, непрѣменно трѣбва да
притѣжава ония качества и свойства, които господинъ
Т. Х. Станчевъ показва въ своя «възгласъ»: «каково се
иска въобще отъ учителятъ» (гледай въ Читал. (Ржко-
водитель на основн. уч.) гд. IV. брой 7. ст. 105—108).

Душата, великия този господарь, обитава въ наше-то тѣло само кратко време, само привременно, и упо-трѣблява го (тѣлото) за свой слугѣ. А да ли не гледа всѣкой господарь да му е слугата здравъ, ягкъ, силенъ, нѣргавъ и способенъ? — Душата е като майсторъ, а тѣлото само като негово орждіе, сечиво, инструментъ, халатъ.

За да може едно дѣло, една работа или една сто-ка да бѣде както трѣбва, майсторътъ или работникътъ трѣбва да има добри сечива, добъръ халатъ. Така и душата, ако иска да дѣйствува въ тѣлесния свѣтъ как-то трѣбва сир. добръ и ползователно, трѣбва да има здраво орждіе — здраво тѣло.

Добро образование душевно както трѣбва, може да бѣде само въ здраво тѣло.

И ето ти! ражда са за учителя втора длѣжностъ: да образова, отгльда и въспита ученицѣ си — не само душевно — ами и тѣлесно.

Опытътъ ни показва, че, колко да е ученъ единъ челоуѣкъ, ако е тѣлесно слабъ и недѣгавъ, повече до-тѣга на челоуѣчеството отъ колкото го ползува.

А като земеме въ внимание, че на сегашно врѣме са изисква отъ дѣцата (ученицѣ) доста нѣщо — (повече сир. понѣ отъ колкото са е изисквало на времето, догдѣто бѣха училищата ни почти всегдѣ изъ отечество-то ни наустничарскы и псалтирджискы) — като са земе въ внимание, че душевното труденіе на ученицѣ е голѣмшко — защото училищата ни, слава Богу! са пона-рѣдихъ и работица са понабра — всичко това, кажи, ка-то земеме въ внимание, гльдаме, че тѣлесныѣ силы на дѣтето не можѣтъ да са развиѣтъ както трѣбва: и ето ти! явява са нужда, да са потрѣсатъ срѣдства, които заедно съ душевното образование да помагѣтъ такожде и за здравьето и наякнуваньето на тѣлото.

Най-добрыѣ срѣдства за развитието на тѣлесныѣ силы на челоуѣка, на дѣтето, чини ми са да сѣ тѣзи:

I. Чистъ въздухъ.

По два начина може челоуѣкъ да уварди здравие-то си — живота си.

Първия начинъ е ястие и питее, които приема въ жалудъка (стомаха) си; втория начинъ е чистъ въздухъ, който влиза въ дробътъ или въ гръдйтъ ни, прѣчиства кървътъ и съ нея награждава или дотъкмява изгубенитъ части отъ тѣлото. И така, както разваленитъ или ядовититъ ястия и пития поврѣждатъ здравето чловѣческо, сжщо така врѣдително е — и то страшно е врѣдително — да дѣха чловѣкъ нечистъ въздухъ, въздухъ напълненъ съ различни испарения врѣдителны, безъ да са спомѣнува за различни дымове и прахове.

Съ такива врѣдителны испарения са напълня училищната стая, когато дѣцата по-дължко време сѣдѣтъ заедно; защото тѣ (дѣцата) непрѣстанно вдѣхвать въ себе чистия въздухъ, а изъ себе си издышатъ врѣдителенъ, ядовитъ газъ — така нарѣченѣтъ въглероднѣ кислоты.

Тоя газъ е толкова врѣдителенъ за гръдйтъ, щото, ако го дыха и вдѣхне чловѣкъ повечко, утровка са, уморява са.

Наистина че въ нашитъ училища не ся явяватъ веднага смъртоноснитъ слѣдствия отъ рѣченя ядовитъ газъ — и то затова, защото не са набира до толкова голѣмо количество, понеже неусъвършенствуваната българска архитектура (зидарство) поизоставва тукъ-тамѣ, кое околъ вратата, кое околъ прозорцитъ, различни цепеницы (отзѣвки) и дупчицы, прѣзъ които са вмѣква по нѣкоя часть отъ вънкашныя чистъ въздухъ — но доста е като кажъ, че особенно лѣтно време, когато въ училищнитъ стаи быва задушено, тѣжко, притемнява на очитъ и на учители и на дѣца и баялма са явява тукъ-тамѣ изъ дѣцата; доста е, кажъ, като забѣлѣжъ, че сичко това въ нищо друго нема причинитъ си, освенъ въ недостатъка отъ чистъ въздухъ и въ множеството на издѣхваната въглеродна кислота.

Заради това трѣбва — тапа несамо трѣбва, ами необходимо нужно е — да зарѣчва учителътъ да са отварятъ често прозорцитъ, за да са провѣтряватъ училищнитъ стаи, каквото да са изпѣжда разваленыя въздухъ и да са награждава съ чистъ.

Колко благодатно дѣйствува чистия въздухъ на че-

ловѣческото здравье, можеме лесно-лесно да са увѣриме отъ слѣдующето:

Земи единъ человекъ, който постоянно — или поне повечето — са намира на горска, кърска работа; какъ ти са види? Той бива здравъ, пьргавъ и силенъ, лице червено и болѣсть рѣдко го спохожда, за да нерѣкж болѣсть му не дохожда. Защо това? Защото той работи на чистъ въздухъ и всегда дхха чистъ въздухъ.

Наopakъ: Земи человекъ, който е принуденъ или на когото работата изисква да работи и да са намира въ затворено мѣсто, въ мѣсто дѣто рѣдко, за да нерѣкж никога, непристѣня чистъ въздухъ — и ще видишь, че такъвъ человекъ е побледнялъ, посърнжлъ, изсжхнжлъ, пожълтялъ като восакъ, станжлъ като сваящъ и прилича на смърть.

Познава са, прочее, че чистия въздухъ е главно и най-потрѣбно изпомежду най-добрытѣ срѣдства, за да са усили тѣлото, да са удържя здравьето — да са крѣни живота на человекъ.

Чистъ въздухъ — Божий духъ.

Н. П.

Въ Ломъ-Паланка, 7 Апрель, 1874.

НЕКРОЛОГЪ.

На 15 Ноемврія 1873 нашійтъ градецъ въ лицето на **Добря Миховъ**, когото немилостивата смърть грабна още въ цвѣтущи години, изгуби одного отъ най-ревностнитѣ си патріоти и добри граждани.

Покойнітъ съ доброто си поведеніе и достойно управляванье на търговскитѣ си работи — бѣ спечелилъ почитаніето на сички; а съ щедрата си помощ, която, при послѣднія часъ на живота си, поклони въ полза на общественитѣ ни заведенія, остави добръ примѣръ на съгражданетѣ си и изобщо на сички, които желяжтъ да приготвижтъ по-добри и честити дни на потомството.

Слѣдъ смъртта на Покойнія са намѣри завѣщаніето му, което си былъ направилъ и потвърдилъ прѣдъ градската ни община. Въ това завѣщаніе Покойнія, отъ като отдѣлилъ на роднинитѣ си по една часть отъ имуществото си, въ патриотическитѣ си чувства, незабравилъ да отдѣли и една значителна часть за общественитѣ ни заведенія, а именно:

- 1) За мъжкото училище гр. 8,000
- 2) « дѣвическото училище « 2,000
- 3) « читалището « 1,000
- 4) « петѣтъ градски черкови по 500 « 2,500
- 5) « махленската си черкова — Св. Никола една кѣща, която ся оцѣнява за гр. 16,000

Погребеніето на Покойнія стана най-тържественно: по-големата часть отъ гражданетѣ, сичкитѣ ученици отъ мъжкото и женско училища, учителитѣ и учителкитѣ, священникитѣ и отъ петѣтъ черкови съпровождатъ тѣлото на свойтъ добръ патриотъ и почтенъ съгражданинъ. При опѣлото са казахъ двѣ слова — едно въ черкова, другото надъ гроба — въ който най-живостно са прѣдставихъ примѣрнитѣ дѣла на Покойнія, къмъ когото най-послѣ множеството изрази своитѣ признателни чувства съ продължителни викове:

« Вѣчна ти паметъ, вѣчна ти паметъ и лека прѣстъ — достойній нашъ гражданинъ! »

Ученицитѣ отъ Г-Орѣховското училище.

Горня-Орѣховица, 15 Априлія, 1874.

— П. П. Научаваме са, че махленитѣ отъ Св. Никола са каняли да продадѣтъ завѣщаната отъ Покойнія кѣща, та съ лихвата на паритѣ да спомогатъ ежегодно градскитѣ ни училища, или да поддържатъ по единъ възпитаникъ да са образува тука — въ Българія, или въ странство. Ако това е истина, то Св. Николчени ще извършятъ една отъ най-святитѣ работи и напълно ще удовлетворѣтъ желаніето на Покойнія, който отъ сичко най-много е желаялъ образованіето на народа си.